

Dr.

Mustafa AKBEL

akbel444@hotmail.com.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9034-5736>Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted
Eser Geçmişi / Article Past: 29/03/2021 25/05/2021

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.904856>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Galata Şer'iyye Sicilleri Işığında Osmanlıda Kadının Ekonomik Hayattaki Tasarrufları

Women's Savings in Economic Life in the Light of Galata Court Records

Öz

İnsanlar hayatlarını sürdürmek için bir gelire sahip olmalıdırlar. Bu geliri kişi kendisi değişik ekonomik faaliyetler yaparak elde etmektedir. Kişiler sahip oldukları ekonomik değeri ya kendisi işletir ya da başka şekillerde iktisadi hayatın içine sokar. İktisadi faaliyetler toplumun yarısını oluşturan kadınlar tarafından da yapılabilmektedir. Osmanlıda kadın aile içerisinde oldukça önemli bir konuma sahipti. Kadın aile içerisindeki görevlerini yerine getirdiği gibi çalışma hayatında yer alıp ekonomik tasarruflarda da bulunabilmekteydi. Kadınların sosyal yaşamlarına ilişkin bilgiler az olsa da, bilhassa dönemin şer'iyye sicillerinde ekonomik durumları ve tasarrufları ile ilgili muhtelif bilgilere ulaşmak mümkün olabilmektedir. Özellikle kadınların gayrimenkul ve eşya satışı konusunda etkin oldukları söylenebilir. Kadının ekonomik hayattaki varlığı ve bir aktör olarak oynadığı roller hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür. Kadınların taşınır ve taşınmaz mülk sahibi olma hakları bulunmaktadır. İslam hukukuna göre; kadın yaşadığı sürece erkeğin kadının mallarına el sürme hakkı bulunmamaktaydı. Özellikle kadının şehirlerde kendisine miras yolu veya azda olsa kendisinin çalışarak kazandığı mülkler üzerinde çeşitli tasarrufları olmuştur. Bu çalışmanın amacı, Osmanlı toplumunda kadının ekonomik tasarrufları üzerinde durmak ve bunlar hakkında değerlendirmeler yapmaktır. Çalışmada temel alınacak Galata şer'iyye sicilleri yanında yapılan araştırmalar üzerinden konu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Lale Devri, İstanbul, Galata, Kadın.**Abstract**

People need an income to sustain their lives. This income is earned through various economic activities by the person oneself. People either invest their money on their own or use it in economic life in other cities. Economic activities can also be performed by women that consist of half of society. Women have an important position in the family structure of the Ottoman. While women fulfill their duty in the family, they may also involve in work life and make savings. Even though we have limited information about the social life of women, we can reach some information about their economic status and savings through Shari'a registers. It can be said that especially women were active in real estate and sales of goods. It is possible to reach information about the presence of women and their role in economic life. Women have the right to have movable and immovable property. According to Islamic law, men are not allowed to interfere with the usage of property belonging to women as long as they are alive. Particularly, women have the legal right to control their inheritance and on the properties they gain by working themselves. The aim of this study is to focus on women's economic savings and evaluate them. Besides Galata Shari'a registers, we also consider other studies about this topic.

Keywords: Ottoman, Tulip Period, İstanbul, Galata, Women.**ATIF:** AKBEL Mustafa, "Galata Şer'iyye Sicilleri Işığında Osmanlıda Kadının Ekonomik Hayattaki Tasarrufları", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7/2 (Haziran 2021), s. (745-757)**CITE:** AKBEL Mustafa, "Women's Savings in Economic Life in the Light of Galata Court Records", *Journal of History and Future*, 7/2 (June 2021), pp. (745-757)

Giriş

18. yüzyılda dünyada ve Osmanlı'da meydana gelen gelişmelerin kuşkusuz ki Galata'da yaşayanlar üzerinde önemli etkisi olmuştur. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu ekonomik durgunluk ve coğrafi keşiflerden sonra Akdeniz'in eski ticari sirkülasyona sahip olmaması Galata'da yaşayanları da etkilemiştir. Galata'nın devletin merkezinde, yani başkentte bulunması, güvenliğin ve ekonomik imkânların daha elverişli olmasına rağmen ticaret yollarının değişmesi Galata ekonomisini etkilemiştir.¹

Galata'nın geçmişten beri gelen önemli bir ticaret merkezi ve koloni olması buradaki halkın da zenginliğinin bir nevi kaynağı olmuştur.² Müslim ve gayrimüslim kadınların gayrimenkul sahibi olmalarında, ölen akrabalarının mal varlığından kendilerine miras kalan sabit payları etkili olmuştur. İkinci olarak ta, evlenirken hak sahibi oldukları mehirleri ve son olarak da kadınların çalışıp elde ettikleri kazançlarının payı büyüktür.³

Jennings, Kayseri mahkeme kayıtlarına göre, o dönem için yeni olan birçok gerçeği açığa çıkartmış ve ev kadınlarının mehir, miras ve diğer başka yollar ile mal mülk sahibi olduklarını, ticaret ile uğraştıklarını, borç alıp verdiklerini, vakıf kurduklarını, miras alıp, miras bıraktıklarını, ev, arsa, bağ, bahçe alıp sattıklarını ortaya koymuştur. Jennings, ayrıca, kadının mahkemeyi kullanım şekillerine bakarak bunun ekonomik, sosyal ve hukukî düzen açısından ne ifade ettiğini de sorgulamıştır. Bu durumu mahkemelerin İslâm hukuku tarafından kadınlara verilen hukukî hakları korumaları ile alakalandırmıştır.⁴ Galata şer'iyye sicillerinde de bu durumun mevcut olduğu görülmektedir. Kadın, Galata toplumunda pek ön plana çıkmasa da aslında sosyo-ekonomik hayatta olabildiğince yer almıştır.

Kudüs üzerine çalışan Ze'evi, mirastan kadınların kendi paylarına düşeni genel olarak aldıklarını belirtmiştir. Bunun yanında kadınların mülkleri üzerinde tasarrufta bulunup satışını yaptığını veya alıcı konumunda olabildikleri üzerinde durmuştur.⁵ İslâm hukukunun kadın için belirlediği özel mülkiyet, miras, çeyiz, mehir ve nafakasına kimse karışamazdı.⁶ Leslie Peirce,

- 1 Dönemde yaşananlar için bkz., M. Turhan Tan, *Lâle Devri*, Kapı Yayınları, İstanbul 2011; Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, Çev. Ayşe Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul 2002 s. 82-83. Mehmet Öz, "Onyedinci Yüzyılda Osmanlı Devleti: Buhran Yeni Şartlar ve Islahat Çabaları Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Türkiye Günlüğü*, S.58, Kasım- Aralık, İstanbul 1999, s. 48-53. Karen Barkey, *Farklılıklar İmparatorluğu Karşılaştırmalı Tarih Perspektifinden Osmanlılar*, Versus Kitap, İstanbul 2011, s. 264-265. Faruk Tabak, *Solan Akdeniz 1550-1870 Coğrafi - Tarihsel Bir Yaklaşım*, Çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010. Ariel Salzman, *Modern Devleti Yeniden Düşünmek Osmanlı Ancien Reime'i*, Çev. Ayşe Özdemir, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 25; Edhem Eldem, "18. Yüzyıl ve Değişim", *Cogito Osmanlılar Özel Sayısı*, S.19, İstanbul 1999, s. 189-200.
- 2 Galata ile ilgili bilgiler için bkz., İlber Ortaylı, "Galata", *DİA*, Cilt 13, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, 1996, s. 303; Pera'nın karşı taraf olarak görülmesi ile ilgili bkz., Saloman Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk (1578-1581)*, Çev. Turkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s.149; Michael Haberer, *Osmanlıda Bir Köle Brettenli Michael Heberer'in Anıları 1585-1588*, Çev. Turkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003, s.18; Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul*, Haz. Hrand D. Andreasyan, Eren Yayınları, İstanbul 1998, s. 235. Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 89; Dursteler, Eric R., *Venetians in Constantinople Nation, Identity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 2006; W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 489-543; Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 30-49.
- 3 Leslie Peirce, *Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, Çev. Ülkün Tansel, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s. 175.
- 4 Ronald C. Jennings, "Women in Early 17th Century, Ottoman Judicial Records-The Sharia Court of Anatolian Kayseri" *Studies on Ottoman Social History in The Sixteenth and Seventeenth Centuries*, The Isis Press, İstanbul 1999, s. 183-199.
- 5 Dror Ze'evi, *Kudüs 17. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağında Toplum ve Ekonomi*, Çev. Serpil Çağlayan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000 s. 207-208.
- 6 Judith E. Tucker, *Women, Family, And Gender In Islamic Law*, Cambridge University Press, New York 2008, s. 26.

kadının bir kez mülk üzerinde denetimi sağladıktan sonra, yönetiminde hiç de erkeklerden aşağı kalmadığını belirtmiştir. Sık sık alım satım, borçlanma ve borç verme gibi sıradan etkinliklere katılmak yanında öksüzlerin vasiliğinde oynadıkları rol, buldukları yerin iktisadi hayatına katılımlarının ulaştığı noktayı gösterdiğini belirtilmiştir. Mülkiyet ilişkilerinin toplumsal cinsiyete dayanmayan bu boyutları, mahkemenin mülkiyet konusunda erkek ve kadınlara davranışında hakça tutumunu açıklamaya yardımcı olmuştur.⁷ Galata'da kadınların menzil,⁸ bağ, bahçe, dükkân⁹ ve çeşitli eşyaları¹⁰ üzerinde tasarrufta buldukları ile ilgili mahkemeye pek çok müracaat olmuştur. Bu durum göstermektedir ki yukarıda örnekleri verilen şehirler gibi Galata kadını da sosyo-ekonomik hayatta yer almıştır.¹¹ Bu çalışmada amacımız Lale Devri'nde mikro olarak Galata'da kadının ekonomik tasarrufları üzerinde durmak ise de genel olarak Osmanlıda kadının ekonomik tasarrufları üzerine yapılmış olan çalışmalara katkı sağlamaktır. Çalışma, 1718-1730 arasındaki Galata şer'iyye sicili defterlerine dayanmaktadır. Bu döneme ait şer'iyye sicili defterleri incelenmiş ve konuyu ilgilendiren dava kayıtları değerlendirmeye alınmıştır. Bunlar içerisinde özellikle miras, alış-satış ve kadının ekonomik faaliyetlerini içeren davalar değerlendirilmiştir.¹²

Kadının Mal Varlığı Üzerindeki Tasarrufları

Kadının mal varlığı konusunda yapılmış olan çalışma sayısı oldukça azdır. Bu konuda yapılacak olan çalışmalar için siciller önemli bir kaynak konumundadır. Kadın ve aile üzerine yapılacak bir inceleme, haklarında daha geniş bir kaynak yelpazesi bulunan seçkinler zümresi kadınlarının dışında, hemen hemen sadece kadı sicillerindeki ve yer yer de tereke defterlerindeki kayıtlara dayanmak durumundadır.

Osmanlı Devleti'nde arazi-i memlûke denilen, şahsî mülke konu olan gayrimenkuller üzerinde mülk sahiplerinin her türlü tasarruf hakkı bulunmaktaydı. Bunları satabilir, kiraya verebilir ve miras bırakabilirlerdi.¹³ Müslümanlar ve gerekse gayrimüslim Galatalılar, şahsî mülkleri olan gayrimenkulleri satış yoluyla, tasarruf hakkını ellerinde buldurdıkları vakıf gayrimenkullerini de ferâğ yoluyla, belli bir bedel karşılığında diğer şahıslara intikal ettirmişlerdir. Buna dair örneklerde aşağıda verilmiştir. Kadı sicillerinde bir mülkün satışı ile ilgili olarak "bey" sözcüğü kullanılmıştır. Bu ifade satışın tam olarak tamamlanmadığı durumlarda da kullanılmıştır. Örneğin, kiraya verme gibi durumlarda da kullanıldığı olmuştur.¹⁴ Kadıların görevlerinden biri de noter vazifesi görmeleriydi. Gayrimenkul ve diğer malların alım satımından sorumlu olan kişiler kadılardı.¹⁵

Osmanlı'da kadınların taşınır ve taşınmaz mülk sahibi olabilmelerinde herhangi bir engel bulunmamaktaydı. Şeriata göre erkek, eşi yaşadığı sürece onun mal ve mülküne el süremezdi. Kadının kendisine ait malı ve mülkü olsa dahi, onun geçiminden erkek sorumluydu. Osmanlı Devleti'nde kadının çalışma hayatında yer alması pek nadirdi ve bu yüzden kadının mülk sahibi olmasının en aşikâr yolu kendisine miras kalması idi. Bu mülk sahipliği potansiyelinin hayata geçebilmesi için, kadınların kendilerini mirastan yoksun bırakmak isteyen erkek akrabalarına karşı korunması gerekiyordu.¹⁶ "Meselâ; Fındıklı Kazancıbaşı Mahallesi'nde sakin olan Aişe bt. Ahmed

7 Leslie Peirce, *Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da...*, s. 291.

8 Galata Şer'iyye Sicilleri, 244/4C, 244/5C, 244/19F, 244/25B.

9 G.Ş.S., 250/17F, 250/24C, 256/32B, 256/62A, 259/19F.

10 G.Ş.S., 250/85A, 250/95A, 253/6D.

11 Örnekler için bkz., G.Ş.S., 267/83C, 270/48E, 250/21A, 259/21C, 267/35C, 259/54B, 244/17D, 244/47F, 259/35B, 266/58D, 259/1B, 272/19A, 256/40B, 256/46A, 272/53A.

12 İncelenen Şer'iyye Sicili defterleri: 244, 245, 250, 253, 256, 259, 266, 267, 270, 272.

13 Halil Cin, "Arazi", DİA, Cilt 3, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, 1991, s. 344; Toprak ile ilgili tasarruflar hakkında bkz., Ömer Lütfi Barkan, *Türkiye'de Toprak Meselesi*, Toplu Eserler I, İstanbul 1980, s. 253.

14 Ali Bardakoğlu, "Bey", DİA, Cilt 6, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, s. 13-19.

15 Kadının görevleri için bkz., "Osmanlı Devletinde Kadı", DİA, C. 24, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, s. 69-73.

16 Suraiya Faroqhi, "Kentlerde Toplumsal Yaşam", Ed. Halil İnalçık, Donald Quataert,

tahtânî bir odası, kenefi ve bir miktar avlusu bulunan menzilin 65 guruşa Fatma bt. Mustafa'ya satmıştır. “ Burada kadın sahip olduğu menzil üzerinde kendisi tasarrufta bulunmuştur.¹⁷ Galata sicillerinde kadınların haklarını koruduklarını ve sahip oldukları eşyaların satışı ile ilgili olarak rol üstlendikleri görülmektedir.¹⁸

Kadınların gayrimenkul satışlarının sebebiyle ilgili bazı sorulara cevap aranmıştır. Kadınlar kendilerine miras kalan mülkleri satmak zorunda bırakıldıkları için mi gayrimenkul piyasasında etkindiler? Buna ek olarak kadınların mülkiyetleri geçici miydi? Sahip oldukları mülklerin denetimini ellerinde mi tutuyorlardı? Yoksa gerçekte denetim erkeklerin mi elindeydi? Müslim ve gayrimüslim kadınlar arasında durum nasıldı? Sorularına cevap verilmeye çalışılmıştır. Galata’da genel olarak kadınların miraslarını değerli eşyalar, kumaşlar ve gayrimenkuller üzerinden aldığı söylenebilir. Bu bakımdan tasarrufları da bunlar üzerinden olmuştur. “*Meselâ; Fındıklı Perizat Hatun Mahallesi’nde sakın olan Aişe bt. Mustafa’ya vilayeti Anadolu’da Hoşeli Kasabasına tabi Sefer karyesinde bulunan fevkanî iki oda, bir sofa, kiler, üç ambar, üç ahur, karane, bir sağır odası, bir sofa, bir göz değirmen, müşterek mülk çiftliğinin üzerinde olan 3 kazgan, beş kapaklı tencere, taba, beş han, üç leğen, iki tas, üç güğüm, üç kebir bakraç, beş gümüş enki, dört tas, iki kısırak, sekiz tane buzağı, sekiz kara sağır ineği, bir bargir ve üç saban kendisine miras olarak kalmıştır.*”¹⁹

Bazı evlerde mülkiyet karı-kocada bulunmaktaydı. Bu dönemde ortak mülkiyetin geliştiğini ve kadının önemli haklara sahip olduğu söylenebilir. İncelenen sicillerde kadınların dul kaldıklarında kocalarının üzerine kalan nafaka ve kisve dışında yaşlılıklarında herhangi bir gelire sahip olduklarını gösteren bir bilgi bulunmamaktadır. Eşleri hala hayatta iken birbirlerine yapmış oldukları hibelerden bahsedilebilir. “*Meselâ; Abdullah Çelebi bin Musa mülkü menzilin eşi Saliha bint-i İbrahim’e hibe olarak devretmiştir. Bunun yanında evin çocuk veya ailenin genç üyelerinden birine devredilmesi durumunun da olduğu söylenebilir.*”²⁰

Değerlendirmesini yaptığımız bölge Galata olunca gayrimüslimlerin nüfuslarıyla orantılı olarak mahkemeye geldiklerini söylemek güçtür. Bundan dolayı da bu konuda tam ve genel yorumlar yapmak doğru olamayacaktır; ancak belgelere yansıdığı kadarı ile gayrimüslimlerin mülk ile ilişkileri hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Osmanlı mahkemelerinin birinde gerçekleştirilmiş satış ve diğer işlemlerin imparatorluk coğrafyasında geçerli olmasını sağlayan idarî ve hukukî yapının olması birçok kolaylığı beraberinde getirmiştir. “*Örneğin; İstanbul Ayasofya Kebir Mahallesi’nde oturan Fatma bt. Mehmed fevkanî üç bab oda, dört sofa ve kenef ve abdesthane ve bahçe ve tahtânî iki bab oda ve bir matbah ocağı ile müstemil mülkünü El-Hâc Ahmed b. El-Hâc Mehmed’e para satmıştır.*”²¹ Bu işlemi Galata mahkemesinde yapmıştır. Galata kazasında Lâle Devri’nde mülkler üzerinde yapılan tasarruflarda “kuruş” para birimi olarak kullanılmıştır.²²

1. Ev Satışları

Ev satışları konusunda sicillerdeki bilgiler çok çeşitli ve kapsamlıdır. Belgelerde satıcı-alıcının adları ve baba adları yer almaktadır. Kayıtlarda ev ile ilgili olarak, evin fiyatını, mahallesi, evin mahalledeki konumunu, ne gibi yapılar ile komşu olduğu ve mülkiyet sahibi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Bunun yanında genel olarak evin özelliklerinden bahsedilmektedir. Evin kaç odalı, kaç katlı, mutfak, tuvalet, banyo gibi hizmet yerlerinin varlığı hakkında bilgiler yer almaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Cilt 2, Eren Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 721.

17 G.Ş.S., 244/59E.

18 G.Ş.S., 244, 245, 250, 253, 256, 259, 266, 267, 270, 279 numaralı defterde, kadınların menzil satışları ile ilgili olan davalar.

19 G.Ş.S., 270/10E.

20 G.Ş.S., 266/1C.

21 G.Ş.S., 272/48B.

22 İncelenen dönemde 1 Osmanlı kuruşu = 120 akçe = 40 para üzerinden yeni bir para birimi oluşturulmuştur. Değerlendirmeler için bkz., Şevket Pamuk, *İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler 1469-1998*, Ankara 2000, s. 10; Pamuk —Kuruş, DİA, Cilt 16, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, 2002, s. 458-459; Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914*, İstanbul 2005, s. 171.

Mülkün o sıradaki fiziki özellikleri hakkında veriler sunmaktadır.

Galata kazasında evler genel olarak “menzil” kelimesi ile ifade edilmiştir. Bunun dışında bazı daha lüks evler için ise “köşk” tabiri kullanılmıştır. Osmanlı devletinde kişinin mülkiyetinin en yoğun olduğu alan menzil konusundaydı. Kişi bunu istediği gibi kullanabilir ve başkasına intikal ettirebilirdi. Bu kadınlar için de geçerli olan durumlardan biriydi.²³

Ev satışlarında taraflar genel olarak bizzat mahkemede bulunmakta iken, bazı durumlarda vekilleri vasıtasıyla temsil edilmişlerdir. Kadınlar-erkekler veya Müslim-gayrimüslimler arasında satışlar rahat bir şekilde yapılmıştır. Erkekler arasındaki satışlar ise konu dışında olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır. Bu satışlar ile ilgili olarak alıcı ve satıcı ilişkisi şu şekildedir:

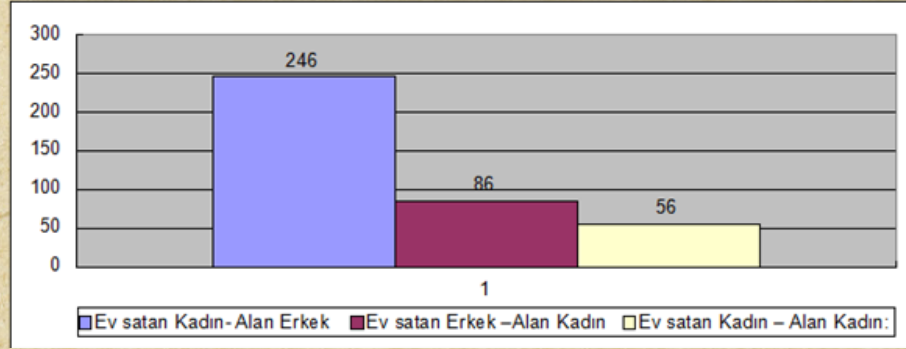
Toplam satılan menzil sayısı: 388

Ev Satan Kadın – Alan Erkek: 246

Ev Satan Erkek –Alan Kadın: 86

Ev Satan Kadın – Alan Kadın: 56

Tablo 1: Ev alan ve Satan Kadınlar.

Kadınların toplam alış-satış tasarrufunda buldukları 388 kayıt bulunmaktadır. Tabloda verilen bilgilere göre satıcı konumunda olan kadın sayısı 302'dir. Kadınların alıcı durumunda olduğu kayıt sayısı ise 142'dir. Kadınların kendi aralarında yapmış oldukları alış verişi adedi ise 56'dır. Burada önemli olan kadının her türlü tasarruf hakkına sahip olma imkânıdır. Satışlar içerisinde kadından eşine ve eşinden kadına 34 satış bulunmaktadır. Bu da toplam satış içerisinde % 8.76'dır. Her satılan 10 evden hemen hemen birinin eşler arasında birbirine devir mahiyetinde olduğunu görülmektedir. Bu konuda çeşitli izahlar yapılabilir. Eşin ölümünden sonra kadının hayatını daha rahat bir şekilde devam ettirebilmesi veya kadının mirastan payını artırmak istemesi ilk akla gelenlerdir. Bunun yanın da kadının da evini eşine devrettiğine (satışı) dair örnekler bulunmaktadır. Muhtemelen kadının mülkünü koruyamama veya akrabalarının kadından miras alabilmesi ihtimali sebebiyle mülkiyeti kocanın kendi üzerine alma isteği etkili olmuş olabilir. Fakat bu tür satışlar veya devirlerin oranı oldukça düşük olduğu söylenmelidir.²⁴

Alıcı ve satıcının akraba olmaları genel olarak sicillerde yer almıştır. Akrabalar arasında olan bağışlar çoğunlukla satış olarak gösterilmiştir.²⁵ Satışlar içerisinde aile içi yani eş dışında, anne, baba, kardeş ve çocuklara yapılan satışlara ait 29 satış kaydı bulunmaktadır. Bu da ortalama olarak yapılan satışlar arasında % 7.47 gibi bir orana tekabül etmektedir. Koca ve aile içerisinde yapılan

23 Suraiya Faroqhi, “Onaltıncı ve Onyedinci Yüzyıl Kadı Sicillerinde Kaydolan Ev Satışlarıyla İlgili Belgelerin Şekil Açısından Değişimi”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri*: Bildiriler Ed. Mübahat S. Kütükoğlu, İstanbul 1988, s. 201-202.

24 Karı-koca arasındaki satışlar(devirler) için bkz., G.Ş.S., 245/16C, 250/11B, 250/63C, 253/71D, 253/76C, 253/79B, 256/28C, 256/29D, 256/41D, 256/42C, 256/43E, 256/44A, 256/72F, 259/2I, 259/2J, 266/1C, 270/8G, 270/9G, 270/16B, 270/86B, 272/12C, 272/20B, 272/25D.

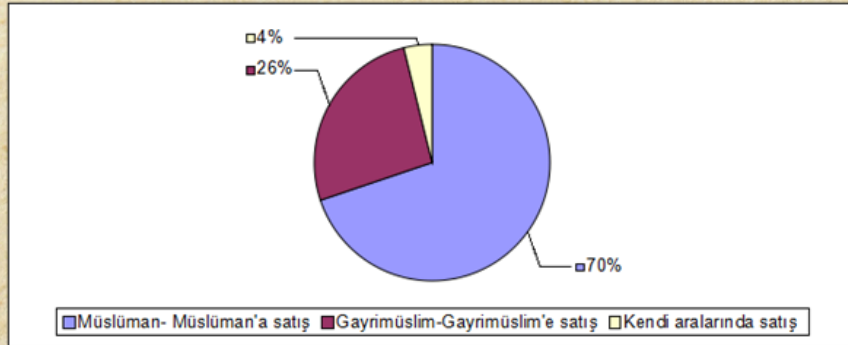
25 Suraiya Faroqhi, *Orta Halli Osmanlılar*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2009, s. 23.

satışlara miras kaçırma veya mirastaki payını artırma gayretleri sebebiyle şüphe ile bakılabilir.²⁶

Kadı sicillerinin vermiş olduğu diğer bir önemli bilgi de mülkiyet ortaklığıdır. Mülkiyet ortaklığı, genel olarak kardeşler arasında mirasın kalması ve bunun taksimi olarak görülse de, biz daha çok karı-koca arasındaki mülkiyet ortaklıkları üzerinde duracağız. İncelenen siciller içerisinde karı-kocanın birlikte satış yaptıkları 16 ev bulunmaktadır. Bu mülkiyet ortaklığı da daha önce bahsedilen 388 menzil satışı içerisinde % 4,1 gibi bir orana tekabül etmektedir. Bu oran genel olarak mülkiyet ortaklığının çok fazla tercih edilmediğini göstermektedir.²⁷ “*Meselâ; Beşiktaş'a bağlı Kuruçeşme karyesinden Maryora bint-i Acisaro isimli nasraniyenin evine gitmiş ve vefat eden Dumaki v. Yani'nin mirası üç oğlu ve bir kızına kalmıştır. Kendilerine kalan bir taraftan deniz, bir taraftan Boğdan Begi Mihal Voyvoda yalısı, bir taraftan Tabip Dimitraki yalısı fevkanî ve tahtânî sekiz oda, bir sofa, bir matbah iki mahzen, ahur, ve bir miktar bahçesi olan evlerini İngiliz Elçisi Baş tercümanı Yogaki veledi Kiryako'ye 1500 kuruşa satmışlardır.*”²⁸

Galata'nın diğer sakinleri olan gayrimüslimler ile ilgili bilgiler kayıtlar içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Lâle Devri Galata kadınları ile ilgili siciller içerisinde gayrimüslimler ile ilgili 117 menzil satışı davası bulunmaktadır. Bu davalar da toplam menzil davaları içerisinde % 30.15 gibi bir ortalama vermektedir. Bu da toplam menzil satış davalarının üçte biridir. Gayrimüslim nüfusun yoğun olmasından dolayı, Galata için çok yüksek gibi görünmese de Anadolu'ya göre bu oranın oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Kayıtlar gayrimüslimlerin alış-satış gibi ekonomik değeri olan davaları mahkemeye taşıdıklarını göstermektedir. Gayrimüslimlerin bu alış-verişleri genel olarak kendi aralarında olmuştur.

Tablo 2: Satışlarda Müslim-Gayrimüslim Oranları.

Müslim ve gayrimüslimlerin birbirleri ile yapmış oldukları menzil satışı % 4 gibi düşük bir oranda kalmıştır. Gayrimüslim kadın ile ilişkili menzil satış davaları içerisinde Müslümanların gayrimüslimlere 7 menzil satışı yer almaktadır. Ortalama olarak % 1.80 gibi çok düşük bir orandır. Müslümanların mülklerini gayrimüslimlere pek satmayı tercih etmedikleri görülmektedir. Gayrimüslimlerden Müslümanlara satışta da hemen hemen aynı durum söz konusudur. Gayrimüslimlerden Müslümanlara 8 menzil satılmıştır. Bu da ortalama olarak % 2.08 değerini vermektedir. Bu oranlar; Müslüman ve gayrimüslimler arasındaki mülkiyet satışının pek yaygın olmadığını göstermektedir. Muhtemel pek çok sebepten biri; Osmanlı mahalle düzeninde gayrimüslimlerin oturdukları yerler ile Müslümanların oturduğu yerlerin genel olarak ayrı olması, karışık oturma konusunda pek istekli olamamaları görünen sebeplerden birisi olsa gerektir.²⁹ Üsküdar üzerine yapılmış bir çalışmada, 1700-1750 yılları arasında Üsküdar mahkeme sicillerinde tescil edilmiş ev satış kayıtlarından Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında el değiştiren mülklerde kişilerin büyük çoğunlukla kendi dindaşlarından birine satış yapmayı ya da satın almayı tercih ettiklerini bildirilmektedir. Bu durum aynı şekilde oranlarını vermiş olduğumuz Galata içinde söz

26 Örnekler için bkz., G.Ş.S., 245/98, 253/55E, 256/64C, 266/65A, 272/84C, 256/45B, 272/15D.

27 G.Ş.S., 253/68B, 256/79G, 259/1A, 266/89D, 267/25E, 272/9D.

28 G.Ş.S., 259/36A.

29 G.Ş.S., 259/30E.

konusudur.³⁰

Gayrimüslim kadınların kendi aralarında eşlerine veya başka bir gayrimüslim kadına satıcı-alıcı oldukları davaların sayısı 102'dir. Toplam davalar içerisinde %26 gibi bir ortalamaı vermektir. Bu oran gayrimüslimlerin yukarıda bahsedildiği gibi kendi aralarındaki alış-verişin daha çok tercih ettiklerini göstermektedir. Bu durum Müslümanlar için de geçerlidir. Toplamda 388 dava içerisinde 271 tanesi Müslümanların kendi aralarında yapmış oldukları mülk satışlarıdır. Toplam davalara oranı %70'tir. Yani her 3 satıştan-alıştan ikisini Müslüman kadınlar kendi aralarında yapmışlardır. Menzil alış verişinde farklı inançtan olanların bu işleme pek sıcak bakmadıkları anlaşılmaktadır. Bu tür satışların bölgeden bölgeye veya zamana göre değiştiğini söylemek mümkündür.³¹

2. Bağ-Bahçe-Arazi Satışları

Galata'da Lâle Devrinde kadınların bağ-bahçe ve arazi üzerinde tasarrufları hakkında kayıtlar bulunmaktadır. Sicillerde bağ ifadesi doğrudan kullanılmaktadır. Bağın miktarı belirtilirken "dönüm" veya "kita" ifadesi kullanılmıştır. Bunların miktarı hakkında bilgiler verilmiştir. Satılan bağ küçük ise genel olarak "bir miktar bağ" şeklinde ifade edilmiştir.

Bağ-Bahçe - Arazi Satışı

Kadından-Erkeğe satış: 12

Erkekten-Kadına satış:4

Kadından-Kadına yapılan satış: 5

Satılan mülkün fiyatı bulunduğu konuma ve verimliliğine göre değişmekteydi. Kadınların alıcı veya satıcı olduğu iki bağ alım satımı bulunmaktadır. Bunlardan biri kadının-kadına yapmış olduğu bağ satışlarıdır. "Fındıklı'da Çelebi Mahallesi'nde oturan Fatma bint-i Ali ve kebire kızı Saliha mülk bağlarını 20 kuruşa Aişe bint-i Ahmed'e satmıştır.³² Bir diğer bağ satışı ise gayrimüslimler arasında olmuştur. Marmara Nahiyesi Kezalik Karyesinden Vevele bint-i Yorgaki bir mülk bağını Kantar v. Piyot'a satmıştır."³³

Bahçe satışı konusunda Galata'da bu dönemde kadınların 10 alım ve satım kaydı bulunmaktadır. Bahçe fiyatları da bağ fiyatları gibi konumu, miktarı ve özelliklerine göre değişmiştir.

30 Nevzat Erkan, *18.Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar'da Müslim-Gayrimüslim İlişkileri – Şer'iyye Sicilleri ve Müdevvel Kaynaklar Işığında-* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2012, s.121.

31 Jennings'in 1571-1640 tarihleri arası Kıbrıs'taki Hıristiyan ve Müslümanları incelediği çalışmasında gayrimüslimlerin Müslümanlara sattığı mülk sayısını 31, Müslümanların gayrimüslimlere sattığı mülk adedini de 30 olarak tespit etmiştir. Bkz., Ronald C. Jennings, *Christian and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean Worl, 1571-1640* Newyork and London 1993, s. 166; Rositsa Gradeva'nın 4 sicil üzerinden yaptığı değerlendirme, Sofyalı Hıristiyanların ev alma konusunda zamanla daha istekli konuma geldikleri yönünde olmakla beraber, Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında gerçekleşmiş ev alım-satımlarıyla ilgili aktardığı toplam rakamlara göre, Müslümanlar Hıristiyanlara 21 ev satmış, diğer taraftan 20 evi de Hıristiyanlar'dan satın almıştır. Rossitsa Gradeva, "Towards A Portrait Of 'The Rich' In Ottoman Provincial Society: Sofia In The 1670", <https://aubg.academia.edu/RossitsaGradeva>, s. 177. (erişim tarihi 12. 10. 2014); Suraiya Faroqhi'nin 17. yüzyılın başlarında Ankara ve Kayseri'de yaşamış gayrimüslim ve Müslümanların kendi dindaşı olmayan kişilerden ev satın almalarına dair bulguları da her iki kesim arasında dengeli bir mülk değişimine işaret etmektedir. 1600'lü yıllarda Ankaralı Müslümanlar gayrimüslimlere 15 ev satarken gayrimüslimler ise Müslümanlara 10 ev satmıştır. Aynı tarihlerde Kayseri'deki ev satış kayıtlarına göre bu rakamlar 17'ye 16 olarak gerçekleşmiştir. Fakat yüzyılın sonunda her iki şehirde, özellikle Kayseri'de, farklı inanç sahipleri arasındaki mülk alım-satımlarında ciddi bir değişim yaşandığı anlaşılmaktadır. Evini bir gayrimüslime satan Müslümanların sayısında artış yaşanırken gayrimüslimlerin (özellikle Kayseri gayrimüslimlerin) Müslümanlara ev satma eğilimlerinin büyük ölçüde azaldığı görülmektedir. Faroqhi, *Orta Halli Osmanlılar*, s. 208-209.

32 G.Ş.S., 245/131D.

33 G.Ş.S., 250/55B.

Bu satışlardan 5³⁴ tanesi Müslüman kadınlar ile ilgili iken, diğer 5'i³⁵ gayrimüslim kadınlar ile ilgilidir. Bu da gayrimüslimlerin de etkin bir biçimde burada bahçe işi ile uğraştıklarını ve bahçeye sahip olduklarını göstermektedir. Yapılan satışlar dindaşların kendi aralarında olmuştur. “*Meselâ; İstinye Nahiyesine bağlı Büyükdere Karyesinden Teraki veledi Yaneko iki kıt'a mülk bahçesini 80 kuruşa Estase bt. Vasil'e satmıştır.*”³⁶

Bahçe fiyatları konumuna ve yapısına göre değişmekteydi. “*Meselâ; Galata haricinde Mueyyedzade Mahallesi'nden Sofaka bint-i Hristo 14 dönüm bahçesini 300 kuruşa Todoroki veledi Esbaş'a satmıştır. Yine aynı mahalleden Kamer bint-i Abdullah mülk bahçesi olan 7 dönüm bahçesini 200 kuruşa satmıştır.*”³⁷ Yine; “*Kasımpaşa Tavatla Karyesinden Çorbacı veledi Kostantin'nin Sultan Beyazid Evkağı yanında bulunan 50 dönüm sürümlü mülkü bahçesini 90 kuruşa Mariya bint-i Eskat'a satmıştır.*”³⁸

Arsa satışları da bahçe satışları ile benzer özelliklere sahiptir. Toplamda kadınların alım ve satım yaptıkları 9 kayıt bulunmaktadır. Bu satışlardan 6'sı³⁹ Müslümanlar arasında, 2'si⁴⁰ gayrimüslimler arasında ve 1'i⁴¹ ise satıcı Müslüman kadın, alıcı ise gayrimüslim erkektir. “*Meselâ; Galata haricinde Hüseyin Ağa Mahallesinde sakin olan Saliha bint-i Mehmed sahip olduğu arsasını 20 kuruşa Ahmed bin Mehmed'e satmıştır.*”⁴²

Arsa fiyatları da yine buldukları konuma, miktarına ve özelliklerine göre değişmekteydi; ancak aralarında çok bir fiyat farkının olmadığı söylenebilir. “*Meselâ; 1724 yılında Kasımpaşa El-hacama Mahallesi'nde oturan Meryem bint-i Abdullah 5 dönüm arazisini 50 kuruşa Havva bint-i Hasan Kapudan bin İbrahim'e satmıştır.*”⁴³ Bir diğer davada ise 1727 yılında Galata haricinde Hüseyin Ağa Mahallesi'nde oturan Kokane bint-i Yolundan 7 dönüm mülk arazisini 75 kuruş'a Kabrial veledi Kaver'e satmıştır.”⁴⁴ Arsa satışları ile ilgili çok kaydın olduğu söylenemez.

Kayıtlar içerisinde önemli mülkiyet tasarruflarından biri de iki çiftliğin kadınlar tarafından erkeklere satılmasıdır. “*Findıklı Perindat Hatun Mahallesinden Aişe bint-i Mustafa'ya ait çiftlik Anadolu Vilayeti'nin Hoşeli Kasabasına bağlı Sefer Karyesinde bulunmaktadır. Çiftliğin özellikleri fevkanî iki oda, bir sofa, killer, üç ambar, üç ahur, 1 su kuyusu, bir sağır odası, bir sofa ve bir göz değirmeni bulunmaktadır. Aişe çiftliği ile beraber kazgan, beş kapaklı tencere, taba, beş han, üç leğen, iki tas, üç güğüm, üç kebir bakraç, beş gümüş enki, dört tas, iki kısraç, sekiz tane buzağı, sekiz kara sağır ineği, bir bargir ve üç saba un ile birlikte 150 kuruşa Hasan Ağa b. Yahya'ya satmıştır.*”⁴⁵ Diğer bir çiftlik ise; “*Rumeli Vilayeti'nin Hezârgrad Kasabasına bağlı Behrâm Bey mahallesinde bulunan eşi İbrahim Bey bin Hasan'dan, Rukiyye Hâtûn bint-i el-Hâc Abdullâh Ağa bin Ramazâna kalan çiftliktir. Mütevellî-zâde çiftliği olarak etrafında Şa'bân Ağa çiftliği, Ahmed Beg Câmi'-i şerîfi ile çevrili, fevkanî üç oda, dehliz, tahtânî taş mahzen, üstü örtülü sâyebân, bir hizmetkâr odası, kenef, dışarıda yine bir oda ve yedi ırgad odası, bir ahur, su kuyusu, bir miktar avlusunu olan çiftliğinin içerisinde bulunan iki re's câmûs, sekiz re's öküz, üç re's câmûs ineği, üç re's karasığır ineği ve içerisinde bulunan diğer eşyalar ile birlikte 250 kuruşa Abdullâh Efendi bin*

34 G.Ş.S., 253/55A, 270/9G, 272/27B, 272/47C, 272/62B.

35 G.Ş.S., 245/135C, 245/135E, 253/6D, 266/43D, 266/76C.

36 G.Ş.S., 245/135C.

37 G.Ş.S., 253/55A.

38 G.Ş.S., 266/43D.

39 G.Ş.S., 250/17F, 250/24C, 256/32B, 256/62A, 259/19F, 267/50B, 270/93F.

40 G.Ş.S., 266/33D, 272/17B.

41 İstinye nahiyesi Rumeli Hisarı Yaşmakçı mahallesinde oturan Aişe hatun bt. Mustafa mülkü olan arsasını 170 kuruşa Tazir v. Evanos'a satmıştır. G.Ş.S., 270/93F.

42 G.Ş.S., 256/32B.

43 G.Ş.S., 250/17F.

44 G.Ş.S., 266/33D.

45 G.Ş.S 270/10E.

İbrahim Efendi'ye satmıştır.'⁴⁶ Bu çiftlikler kadınlara miras yolu ile geçmiştir. Kadınlar da çiftliği nakde çevirerek kendisine gelir sağlamışlardır.

3. Dükkân Satışları ve Ticaret

Kayıtlarda kadınların dükkân alış-verişinde buldukları dava sayısı oldukça azdır. Dönemin toplumsal yapısı ve şartları düşünüldüğünde bunun olması normal görünmektedir. Ev satışlarında kadın çok sayıda satış da bulunurken, bu alanda çok fazla olduğu söylenemez.

İncelenen belgelerde bir kalkancı dükkânı ile ilgili kayıt bulunmaktadır. Bu dükkân İstinye Nahiyesi'ne bağlı Boğazkesen Kalesi haricinde Bey Mahallesi'nde bulunmaktadır. "Ümmügülsüm bint-i Mehmed dükkândaki hissesini kalkancı Abdulkadir bin Mehmed'e 9 kuruşa satmıştır." Muhtemelen kendisine miras yolu ile intikal etmiştir.⁴⁷

Davâlardan biriyse yine Galata'ya bağlı İstinye Nahiyesine bağlı Sarıyer Karyesi'nde olan tahtânî iki mahzeni olan bir balık tezgâhıdır. "Bu tezgâh sahibi olan İstanbul'da Hâcekasımköy Nahiyesinde sakin Abdullah Bey bin Osman bu tezgâhını anası İsmihan bint-i Abdullah ve vekili Es-seyyid Ahmed Çelebi bin Es-seyyid Mehmed'e ortak olarak 100 kuruşa satmıştır." Burada kadının alıcı konumunda olması önemlidir. Bu tezgâh sonuçta bir ticaret aracıydı ve bu da kadınların ticari hayatta yer aldıklarının bir göstergesi olabilir.⁴⁸

Bunlardan biri de dönemin marketleri olan bakkallardı. Örneğin; Kasımpaşa'da Tataveli Karyesinde oturan Agursa bint-i Todori veledi Nikola vekili olarak kardeşi Nikola veledi Todori'yi görevlendirmiştir. Vekili olan kardeşi Todori kız kardeşinin İstanbul'da Balıkpazarı Kapısı haricinde olan Tahtakale Kurbü'nde ve başka mahallelerde olan bakkal dükkânlarının sermayelerinde olan hisselerindeki hesaplara bakması için kardeşinin eşi olan Dimitri veledi Peratro'yu görevlendirmiştir. Dimitri de bunu kabul etmiştir. Burada Agursa'nın zengin bir aileden geldiği görülmekte ve muhtemelen miras yolu ile bu dükkânlarda hissesi bulunmaktaydı.⁴⁹ Bir başka davada ise Galata Camii Kebir Mahallesi'nde oturan Hadice bint-i El-Hâc Abdullah yedinde olan zira mülkü ve dükkânının tasarrufunu babasına devretmiştir.⁵⁰ Davalar içerisinde bazı bakkal isimleri geçmektedir.⁵¹

4. Eşya Satışı

Kadının mülkiyet tasarrufunda bulunduğu alanlardan biri de eşya alış-verişi ile alakalı olmuştur. Eşya satışında kadınlar nasıl bir rol üstlenmiştir? Neler satış eşyası olmuştur? Müslim-gayrimüslim oranları nasıl olmuştur? Bu sorular cevaplandırılmıştır.

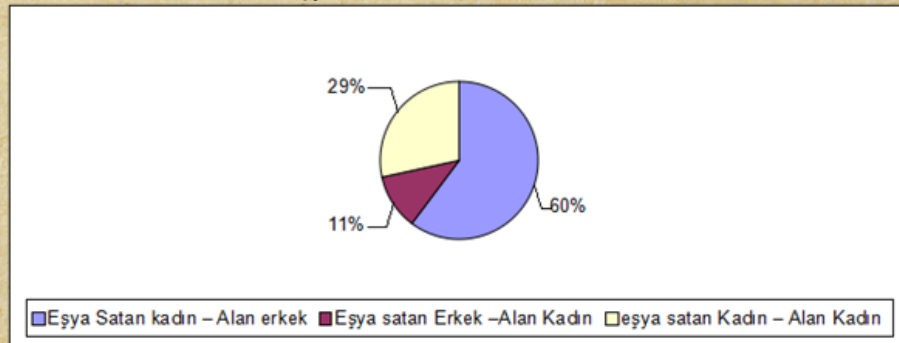
Toplam Eşya satışı

Eşya Satan Kadın – Alan Erkek: 53

Eşya Satan Erkek – Alan Kadın: 10

Eşya Satan Kadın – Alan Kadın: 25

Tablo 3: Satılan Eşyaların Kadın ve Erkeklere Göre Oranları.

46 G.Ş.S., 259/1A.

47 G.Ş.S., 245/109D.

48 G.Ş.S., 259/1E.

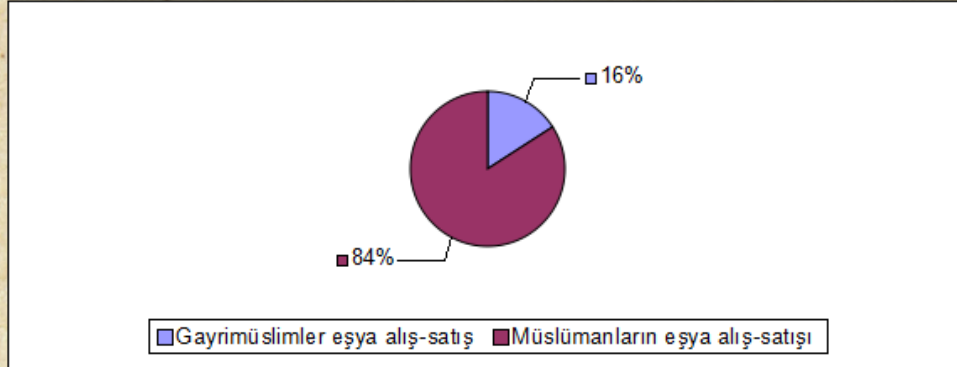
49 G.Ş.S., 259/20I.

50 G.Ş.S., 272/65C.

51 G.Ş.S., 259/17B, 259/50C, 266/82D, 259/20I, 259/14E, 259/3I.

Menzil satışları dışında kadınlar eşyalarını satarak paraya dönüştürmekteydiler. Bu satışlar ev eşyaları veya değerli eşyaları kapsamaktaydı. Kadınların eşya satışı ile ilgili toplam 88 alım-satımı bulunmaktadır. Kadının satıcı olduğu durumda 68 eşya satışı bulunmaktadır. Bu da satışlarda %87.17 gibi nerdeyse her 10 ev eşyası ve değerli eşyanın satışında 9'unda kadınların satıcı durumunda olduğunu göstermektedir. Erkeğin satıcı kadının ise alıcı olduğu 10 ev eşyası satış durumu vardır. Yani %12.82 gibi düşük bir rakamdır. Kadının kadına yapmış olduğu satışlarda ise 25 kayıt bulunmaktadır. Bu da %32.05 gibi bir ortalama vermektedir. Kadının erkeğe satış da daha yüksek olduğu 53 kaydın bulunduğu görülmektedir. Yani %51.28 oranındadır. Kadın ev eşyası satımında hem erkeğe hem de kadının alıcı olduğu durumda kadının erkeğe daha çok eşya sattığı söylenebilir.

Tablo 4: Eşya Alışverişinin Müslim-Gayrimüslim Oranları.

Sicillerde satılan eşya ve sahipleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Müslim ve gayrimüslim kadınlar ile ilgili kayıtlar yer almaktadır. Gayrimüslim kadınlar ile ilgili olarak toplam alış ve satışlarda 14 (% 16) dava bulunmaktadır. Diğer davalar 74(%84) ise Müslüman kadınlar ile ilgilidir. Müslim veya gayrimüslimlerin alıcı ve satıcı olduğu davalar da bulunmaktadır. “*Meselâ; Kasımpaşa Çatma Mescid Mahallesi’nde oturan Halenko bint-i Simon yastık, bir köhne yemeni yastık, iki köhne yemeni yorgan, çarşaf, bir köhne yorgan, iki döşek çarşafı, iki beledi yastık, yüzük, ihram üç döşek, alaf, zibun, kürk ve bir yorgan, köhne sarı sandal kaftan, sandal entari, abdest makramesi, hamam yaşmağı, sim kuşak, sepet sandığı, tahta sandık, ibrik, şamdan ve tencerisini 60 kuruşa Hüseyin Çelebi bin Eyüb’e satmıştır.*”⁵² Bir başka davada ise “Sultan Beyazıd Mahallesi’nde oturan Aha binti Menas veledi Kariyat isimli Ermeni kadın eşi olan İbrahim bin Abdullah’a eşyası olan bir incili kuşak, iki beledi döşek, üç minder iki tencere bir sini, bir tabak, bir kavuşturma, iki entari, bir siyah feracesini 25 kuruşa satmaktadır.”⁵³

Sicillerde kadınların genelde ev eşyası satıcısı durumda olmaları akla geçim sıkıntısını getirmektedir. Bir diğer sebep olarak ise bu işle uğraşan yani bohçacılık yapan kadınların da olabileceğini göstermektedir. Satılan eşyalar içerisinde ev eşyaları, giyecek ve mutfak eşyaları⁵⁴

52 G.Ş.S., 245/84B.

53 G.Ş.S., 259/21B.

54 Defterlerde satılan eşyalar: tencere, tabak, leğen, sahan, beledi yastık, yorgan, döşek, minder, köhne döşek, köhne yorgan, köhne yastık, sağır kahve ibriği, köhne yemeni yastık, köhne minder, köhne yemeni yorgan, köhne yan keçesi, köhne sandal kaftan, köhne sandal entari, sağır sini, şamdan, ibrik, sağır hoşab tası, çarşab, döşek çarşafı, beledi yastık, yüzük, ihram alaf, zibun, kürk, yorgan, köhne sarı sandal kaftan, sandal entari, abdest makramesi, hamam yaşmağı, sepet sandığı, tahta sandık, örtü keçesi, cuka ferace, hatai kürk, bakır sini, kazgan, müstamel çatma yastık, müstamel yemeni yorgan, müstamel örtü keçe, müstamel kilim, güğüm, sağır lenger, kebir kahve ibrik, bakraç, kaliçe, ismihana, tunç sahan, bir abdest ibriği, yün keçesi, hatim, kebir kapaklı çamaşur tenceresi, köhne sandık, müstamel çatma yastık ma alaf, kadife kaftan, peştamal, sağır kürk, çatma yastık, örtü keçesi, kapu perdesi, gömlek bir dülbend, birincek serpuş, sofa, müsta’mel hatâyî kablı sincâb kürk, hatâyî kablı bir zerdevâ kürk, hatâyî kablı bir paça kürk ve yine hatâyî kablı yalancı kürk, orta kiçesi, yan kiçesi, elvân hatâyî kaftan ma’a antari, sof, çuka üç müsta’mel ferâce, vukiyye bakır evânimi bi-safka yastık, üç cuka, şilte, mor kaftan ma entari,

önemli bir yer teşkil etmektedir. Bunların yanında birde satılan değerli eşyalar bulunmaktadır. Bunlar arasında; inci kuşak, altın bilezik, sim yüzük, sim kuşak, incili küpe, cevâhir kuşak, zümrüd küpe, atlas, inci ve sim kuşak ve çift cebe küpe yer almaktadır.⁵⁵ Ancak, satılan eşyalar arasında ev içi ve giyecek eşyası önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum kadınların mecbur kaldıklarından dolayı geçimlerini sağlamak amacı ile çok fazla bir getirisi olmasa da ellerindeki fazla eşyaları sattıklarını göstermektedir. Belki de sadece kendilerine yetecek kadar malzeme bırakmışlardır.

5. Kiralama

Galata kazası Lâle Devri sicillerinde sayıları çok olmasa da ev kiralamalarına dair kayıtlar vardır. Kiralama bir mal veya hizmetin belli bir süreliğine ücret karşılığında alınmasını ifade etmektedir.⁵⁶ Bunun ile ilgili Müslüman⁵⁷ ve gayrimüslim⁵⁸ kadınlar kiralama tasarrufunda bulunmuşlardır.

Değerlendirilen belgelerde vakfa bağlı olan bir mülk kiralanmıştır. “Cihangir Mahallesi’nde oturan Hâkime bint-i Abdullah fevkanî bir bab oda ve bir kenef ve bir miktar avluya müştemil mülkü vakfın mütevellisi Ahmed Ağa bin Abdullah ayda 15 kuruş’a kiralamıştır.” Menzil harabe olduğundan Hâkime hatun menzilin mütevellisinden 50 kuruş tamir için istemiş; ancak vermeyince kendi gücü olmadığından dolayı menzili tutmaktan vazgeçmiştir. Bunu kayıt altına alarak Hakime Hatun daha sonra istenecek bir borçtan kendisini korumuştur.⁵⁹

Bir başka davada ise; “Galata Emekyemez Mahallesi’nde oturan Hadice bint-i El-Hâc Osman tahtânî bir odasını 2 kuruşu şimdi daha sonrada 10 kuruş almak üzere 12 kuruşa kiraya vermiştir.⁶⁰ Bir başka dava ise bağ kiralaması ile ilgilidir. Sofiya bint-i Anton Kethüda Mahallesi’nde vakıf içerisinde olan 13 dönüm miktarı mülkü bağındaki payını 5 kuruşa Astan veledi Nikol’a kiralamıştır.”⁶¹ Bunun dışında bir başka davada ise kızı Emtile bint-i Mustafa’ya bir yıllığına mülkü menzilin kullanma hakkını veren Fatma bint-i Abdullah’tır.⁶²

Kiralama ile ilgili verilen süre çok uzun olabilmekteydi. “Galata Hacıali Mahallesi’nde oturan Halibe Hatun bint-i Kapıcı Ali mülkü menzilin 25 yıllığına 80 kuruşa Yusuf beşe bin Ahmed’e kiralamaktadır.⁶³ Süre olarak en az ise Tahtakadı Mahallesi’nde oturan Kerime bint-i Ali içerisinde iki dükkânın da bulunduğu fevkânî iki bab oda, iki sofa, bir dehliz, kenef olan mülkünü bir seneliğine 2,5 kuruşa El-Hâc Memiş bin Receb’e kiralamıştır.”⁶⁴ Galata gibi ticari bir sirkülasyonun olduğu yerde kiralamanın olması normal görünebilir. Ancak incelenen dönemin şartları ve kiralamanın az olmasına rağmen, kadınların bunun ile ilgili karar vermeleri ekonomik hayatın içerisinde yer aldıklarını göstermektedir.

diba entari, telli altı entari, su samur kürk, peşkin, beyaz yemeni, mısır hasır hata-i yorgan, beledi döşeki, beyaz yanbolu, don, kadife yasdık ma alaf, baş yasdığı, silenek çiçesi, kadife entari, şam entari, sarı cebe, kayıklı kürek, kapı perdesi, ocak yaşmak, orta keçesi, yan keçesi, seccade. Eşya satışlarının bulunduğu defterler için bkz., G.Ş.S., 244, 245, 250, 253, 256, 259, 266, 267, 270, 272.

55 G.Ş.S., 244, 245, 250, 253, 256, 259, 266, 267, 270, 272.

56 Ali Bardakoğlu, “İcâre”, DİA, Cilt 21, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, 2000, s. 380.

57 G.Ş.S., 244/11B, 244/17E, 245/119B, 245/122C, 266/76A, 266/88B, 250/45C.

58 G.Ş.S., 266/27E, 267/78C.

59 G.Ş.S., 244/11B.

60 G.Ş.S., 245/119B.

61 G.Ş.S., 266/27E.

62 Fatma bt. Abdullah Galata haricinde Müeyyetzade mahallesinde oturan 1132 tarihinde 1 yıllığına kullanma hakkı vermiştir. Kızı Emtile bt. Mustafa mülkün özellikleri: üç bab oda, iki sofa, iki bab oda, matbah bir oda, ve kenef, ve havlusu, müştemil mülkü menzili...G.Ş.S., 245/122C.

63 G.Ş.S., 266/76A.

64 G.Ş.S., 266/88B.

Sonuç

Çalışmada İstanbul'un üç büyük kazasından biri olan Galata'da kadının mülkiyeti üzerindeki tasarrufları değerlendirilmiştir. Kadın kendisine kalan miras, almış olduğu mehir, nafaka veya kendisinin çalışarak elde ettiği malları üzerinde çeşitli tasarruflara gitmiştir. Bunlar arasında menzil, arsa, dükkân ve çeşitli malların satışı veya kiraya verilmesi şeklinde uygulamalar yapmıştır. Kadının bu konuda çok sayıda işlem gerçekleştirdiği ve mülkiyeti üzerinde özgürce tasarrufta bulunduğu yönünde bir çok örnek verilmiştir. Kadının mehir, nafaka ve miras dışında para kazandığı bir başka yol ise kadının bizzat kendisinin çalışma hayatında yer almasıdır. Ticaret, dükkân ya da oda işletmeciliği, ev hizmetleri, bohçacılık ve tekstil ile ilgili faaliyetlerle kadınlar, belli bir oranda ekonomik hayatın içerisinde yer alabilmişlerdir. Ancak bu durum mahkemeye yansıyan kayıtların ortaya koyduğu bir olgudur. Belki de bazı kadınlar üzerindeki tüm gayrimenkullerin işletmesini eşlerine veya aile üyelerine bırakmak zorunda kalmışlardır. Mahkeme kayıtlarına yansıdığı ölçüde Müslim ve gayrimüslim kadınların sahip oldukları menkul ve gayrimenkuller üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunup ekonomik hayatın içerisinde yer aldıkları söylenebilir. Osmanlı tarihinde kadının ekonomik hayatta yer almadığı düşüncesinin yanlış olduğu kadının çeşitli tasarruflarda bulunarak ekonomik hayatın içerisinde yer edindiği verilen örnekler ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Galata Şer'iyye Sicillleri:

244 Numaralı Defter. 245 Numaralı Defter. 250 Numaralı Defter.253 Numaralı Defter.256 Numaralı Defter. 259 Numaralı Defter. 266 Numaralı Defter. 267 Numaralı Defter. 270 Numaralı Defter. 272 Numaralı Defter.

Arel, Ayda (1982), Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar, Ege Üniversitesi Güzel sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir.

Bardakoğlu, Ali, (1992), "Bey' ", DİA, Cilt 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 13-19

Barkan, Ömer Lütfi (1980), Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I, İstanbul.

Barkey, Karen (2011), Farklılıklar İmparatorluğu Karşılaştırmalı Tarih Perspektifinden Osmanlılar, Versus Kitap, İstanbul.

Cin, Halil (1991), "Arazi", DİA, Cilt 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 344;

Dursteler, Eric R. (2006), Venetians in Constantinople Nation, Identity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean, The Johns Hopkins University Press, Baltimore.

Eldem, Edhem (1999), "18. Yüzyıl ve Değişim", Cogito Osmanlılar Özel Sayısı, S.19, İstanbul, s. 189-200.

Erkan, Nevzat (2012), 18.Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar'da Müslim-Gayrimüslim İlişkileri – Şer'iyye Sicilleri ve Müdevvel Kaynaklar Işığında- (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Faroqhi, Suraiya (1988), "Onaltıncı ve Onyedinci Yüzyıl Kadı Sicillerinde Kaydolan Ev Satışlarıyla İlgili Belgelerin Şekil Açısından Değişimi", Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri: Bildiriler Ed. Mübahat S. Kütükoğlu, İstanbul, s. 201-202.

Faroqhi, Suraiya (2001), "Kentlerde Toplumsal Yaşam", Ed. Halil İnalçık, Donald Quataert, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Cilt 2, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Faroqhi, Suraiya (2009), Orta Halli Osmanlılar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Haberer, Michael (2003), Osmanlıda Bir Köle Brettenli Michael Heberer'in Anıları 1585-1588, Çev. Turkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul.

Heyd (2000), Yakın-Doğu Ticaret Tarihi, Çev. Enver Ziya Karal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Judith E. Tucker (2008), Women, Family, And Gender In Islamic Law, Cambridge University Press, New York.

Kömürciyan, Eremya Çelebi (1998), İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul, Haz. Hrand D. Andreasyan, Eren Yayınları, İstanbul.

Marcus, Abraham (2013), Modernliğin Eşiğinde Bir Osmanlı Şehri Halep, Çev. Mehmet Emin Baş, Küre Yayınları, İstanbul.

Nicol, Donald M. (2000), Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine, Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ortaylı, İlber (1996), “Galata”, DİA, Cilt 13, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, s. 303-.

Ortaylı, İlber (2001), “Osmanlı Devletinde Kadı”, DİA, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.69-73.

Öz, Mehmet (1999), “Onyedinci Yüzyılda Osmanlı Devleti: Buhran Yeni Şartlar ve Islahat Çabaları Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, Türkiye Günlüğü, S.58, Kasım- Aralık, İstanbul, s. 48-53.

Pamuk (2002), “Kuruş”, DİA, Cilt 16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, , s. 458-459.

Pamuk (2005), Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914, İstanbul.

Pamuk, Şevket (2000), İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler 1469-1998, Ankara .

Peirce, Leslie (2005), Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı’da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet, Çev: Ülkün Tansel, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Quataert, Donald (2002), Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922, Çev. Ayşe Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ronald C. Jennings (1999), “Women in Early 17th Century, Ottoman Judicial Records-The Sharia Court of Anatolian Kayseri” Studies on Ottoman Social History in The Sixteenth and Seventeenth Centuries, The Isis Press, İstanbul.

Ronald C. Jennings, Christian and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World, 1571- 1640 Newyork and London 1993.

Rossitsa Gradeva, “Towards A Portrait Of ‘The Rich’ In Ottoman Provincial Society: Sofia In The 1670”, <https://aubg.academia.edu/RossitsaGradeva>, s. 147-197. (erişim tarihi 12. 10. 2014).

Salzmann, Ariel (2011), Modern Devleti Yeniden Düşünmek Osmanlı Ancien Reime’i, Çev. Ayşe Özdemir, İletişim Yayınları, İstanbul.

Schweigger, Saloman (2007), Sultanlar Kentine Yolculuk (1578-1581), Çev. Turkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul.

Tabak, Faruk (2010), Solan Akdeniz 1550-1870 Coğrafi –Tarihsel Bir Yaklaşım, Çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Tan, M. Turhan (2011), Lâle Devri, Kapı Yayınları, İstanbul.

Turan, Şerafettin (2000), Türkiye-İtalya İlişkileri I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Ze’evi, Dror, (2000), Kudüs 17. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağında Toplum ve Ekonomi, Çev. Serpil Çağlayan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.